

în urma acestei atitudini a lui Ceaușescu, explicația venind din partea lui Florian Banu, care este de părere că între popoare domină pragmatismul și nu sentimentalismele.

Constatarea lui Ioan Bălan că 1968 este un început de drum este contrazisă de Gabriel Catalan. Ca și concluzii, în vreme ce Mircea Stănescu vede în 1968 momentul nașterii de nevoie a unor modalități dizidente, Alina Pavelescu revine în plan istoriografic și atrage atenția asupra necesității unei istorii analitice a momentului, precum și a unei analize a relațiilor dintre politic și social. Tot în acest sens, Cristian Vasile a atins problema surselor, a necesității declasificării unor documente militare. Dragoș Petrescu, subliniind la rândul său necesitatea de a fi surprinsă percepția la nivel social a relației social-politice, deplânge desființarea școlii sociologice românești în anii comunismului.

Reiese, credem, din frecvența interogațiilor din cadrul acestei întâlniri, necesitatea în egală măsură a abordării istoriografice a subiectului atât din punct de vedere evenimential cât și interpretativ, descoperirea de noi surse documentare, precum și o analiză atentă a dezbaterii de idei pe fondul căreia mișcarea apare.

Coloritul discuțiilor va fi surprins însă mult mai bine decât prin intermediul acestei relatări de către cel care va lectura chiar conținutul integral al celor discutate, prilej oferit de proiectata apariție a dezbaterii în formă scrisă, alături de un corpus de documente din arhiva CC al PCR referitoare la anul 1968 în România, sub îngrijirea lui Gabriel Catalan și Mircea Stănescu.

Radu Stancu

Despre Sesiunea anuală de comunicări a Institutului “Nicolae Iorga”

În zilele de 4 și 5 decembrie 2008, s-a desfășurat Sesiunea anuală a Institutului de Istorie “Nicolae Iorga”, în parteneriat cu Institutul italian de cultură. Comparativ cu anii anteriori, se constată că participarea la eveniment a devenit mai largă, în condițiile în care, de unde în trecut sesiunea se bucura exclusiv de prezența Facultății de Istorie a Universității București și, într-o măsură mai redusă, a Arhivelor Naționale, întâlnirea din anul 2008 a inclus și participanți de la Facultățile de Istorie ale universităților din Iași și Cluj. Citând cu aproximație spusele lui Ovidiu Cristea, actualul director al Institutului “Iorga”, din cadrul cuvântului de deschidere, “ne-am obișnuit să căutam Graalul... Să nu ne mirăm că Masa Rotundă rămâne, de la an la an, lipsită de cavaleri!”.

Prima zi a lucrărilor s-a desfășurat sub egida “Întoarcerea la biografie”, iar primul grupaj de comunicări s-a desfășurat sub titulatura “Simboluri și controverse” și a reunit prezentările oferite de către Ioan Drăgan (Arhivele Naționale, DJAN Cluj) (*Dimensiunea eroică a biografiei nobilului român din Transilvania în perioada Corvineștilor*), Ștefan Gorovei (Universitatea “Al. I. Cuza”, Iași) (*O controversă: doamnele lui Bogdan al III-lea*) și Daniela Bușă (*«Falși» călători în Țările Române în prima jumătate a secolului al XIX-lea: lămuriri biografice*).

Prezentarea lui Ioan Drăgan, care a avut ca *feedback* intervenții și întrebări (venite din partea acad. Șerban Papacostea, Viorel Achim, Cosmin Popa, Marian Coman), a propus și o analiză terminologică operată asupra documentelor referitoare la

nobilii români distinși prin fapte de danie și militare. Numeroasele exemple oferite de Ioan Drăgan au atins nu numai spațiul transilvănean (așa cum sugera titlul expunerii), ci s-au referit și la Banat (în speță, la Caransebeș). Reținem una dintre concluziile comunicării, care sugerează că epoca analizată, deși ne place să o privim ca fiind glorioasă, este totodată și “cumplit de dramatică”.

Expunerea oferită de Ștefan Gorovei, deși acesta mărturisea că nu intenționează să intervină în “războaiele” din istoriografia românească de astăzi, a cunoscut o serioasă tentă polemică, în primul rând la adresa lui Alexandru Simon și a expresiei folosite în titlul unui articol al istoricului clujean, cea de “fata de la Nemiți”; în absența contraopinentului, chestiunea rămâne încă neelucidată, cu toate că argumentele aduse de Ștefan Gorovei au fost convingătoare, cel puțin pentru semnatarii acestor rânduri, nespecializați în literatura chestiunii. Prezentarea lui Ștefan Gorovei a reușit însă să demonstreze faptul că presupusa doamnă Nastasia nu a reprezentat decât o “fantomă care s-a adăpostit în istoriografia noastră până azi”, astfel încât concluzia care se impune de la sine este aceea că singura doamnă a lui Bogdan al III-lea a fost Ruxanda, în urmă căsătoriei săvârșite la anul 1513. Sugestiile propuse de Ștefan Andrcescu și Marian Coman nu au făcut decât să întărească opiniile formulate de Ștefan Gorovei.

În fine, prezentarea Danielei Bușă a căutat, conform spuselor domniei sale, să treacă de la controversă (referire la disputa Simon-Gorovei) la dileme, abordând chestiunea onora dintre “călătorii” care, de fapt, nu ar fi călcat prin Țările Române. Ca urmare, Daniela Bușă a purces la o analiză a primelor două volume din seria nouă a culegerii *Călătorilor străini prin Țările Române* (cuprinzând primele decenii ale secolului al XIX-lea), analiză care s-a oprit asupra a diverși asemenea călători (Thomas Thornton, Edward Daniel Clark, căpitanul Radisitz etc.), a căror prezență în spațiul românesc este pusă de domnia sa sub semnul întrebării, ca urmare a analizei biografice a fiecăruia în parte sau a textului propriu-zis al memoriilor lăsate de ei.

În continuare, în cadrul sesiunii s-a lăsat loc lansării cărții *Familia Spandonide – album genealogic*, imprimată la Editura Spandugino, ocazie cu care au luat cuvântul Lavinia Spandonide, Oana Boșca, dar și Ileana Căzan (editoarea volumului), care a punctat reperele biografice ale lui Petrou Spandonidis și s-a referit la preocupările acestuia în filosofie, literatură și logotehnică.

A doua parte a zilei de 4 decembrie a coincis cu trei alte *workshop*-uri. Moderată de George Lazăr, prima prezentare s-a intitulat “Chipuri din trecut” și a grupat comunicările oferite de Violeta Barbu (Institutul “Iorga”) (*Portret de grup: istorii de familie și prosopografii în istoriografia românească a Vechiului Regim din ultimele două decenii*) și Tatiana Cojocar (Biografii de boieri pribegi prin Polonia în secolul al XVII-lea); din nefericire, Antal Lukács nu a putut fi prezent la sesiune, drept pentru care comunicarea pe care urma să o prezinte (*Biografie și autobiografie: Petrus Rhety de Fagaras (1621-1674)*) nu a mai avut loc.

Pomind de la premisa potrivit căreia “istoria unci familii se poate scrie chiar și fără a ține cont de istoria politică”, expunerea Violetei Barbu a propus o abordare sociologică asupra ideii de familie; cu mențiunea că investigația nu are în vedere

“istoriografia Vechiului Regim”¹, ci pe cea prezentă (exemplificările au vizat pe Ioan Drăgan, Petronel Zahariuc, Ovidiu Pecican, Ștefan Gorovei, Maria Magdalena Székély, Matei Cazacu, András Kovács) s-a ridicat chestiunea biografiilor individuale, a unei istorii sociale a elitelor, a problemelor întâmpinate în procesul de scrierea unei biografii și s-a adus în discuție proiectul *Enciclopediei familiilor boierești*. Comunicarea a stârnit numeroase comentarii, venite din partea lui Marian Coman, Virgil Ciociltan, ca și din cea a lui Ștefan Gorovei, aceasta din urmă transformându-se într-o veritabilă diatribă la adresa modului lui Ovidiu Pecican de a trata istoria în cadrul volumului *Sânge și trandafiri. Cultura ero(t)ică în epoca ștefaniană*; în această intervenție, dl. Gorovei a militat pentru întoarcerea la eruditism și a criticat spațiul prea larg de timp acordat “chestiunilor mărunte”. Acest punct de vedere a fost îmbrățișat și de către Violeta Barbu, care a polemizat cu ceea ce numește “falsul postmodernism”.

Deși a întâmpinat unele amendamente din partea Mariei-Magdalena Székély, a lui Ștefan Gorovei sau a lui Ovidiu Cristea, prezentarea expusă de Tatiana Cojocar u s-a dovedit extrem de bogată în detalii, evenimente, relații asupra boierilor pribegi, cu un accent particular asupra Movileștilor.

În după-amiaza aceleiași zile, s-a desfășurat sesiunea intitulată “Biografii și istorie” (moderator: Violeta Barbu), care a debutat cu un moment *In memoriam Geo Pitarino*, în memoria recent dispărutului istoric al relațiilor dintre Republica genoveză și spațiul oriental. O primă parte a workshop-ului a cuprins cazul a doi istorici, în speță Maria Holban (*O viață dedicată activității științifice – Maria Holban*; relator: Nicoleta Roman) și Aurelian Sacerdoțeanu (*O biografie a lui Aurelian Sacerdoțeanu*; relator: Bogdan Popa), cele două comunicări reușind în bună măsură să depășească riscul evident al unui caracter comemorativ.

Gruparea cu titlul “Torționari și victime” (moderator: Ileana Căzan) a debutat cu expunerea lui Mihai Sorin Rădulescu, axată în jurul personalității lui Tudor Voinea (*Tudor Voinea – încercare de biografie*). Aflăm că, de origine din Corabia, T. Voinea a fost director de minister în anii ‘50, ajuns la Institutul “Iorga” după ieșirea din această funcție, în 1966, fără o pregătire de istoric, la peste 60 de ani. Expunerea lui Mihai Sorin Rădulescu se referă mai ales la perioada petrecută de Tudor Voinea la Institut. Domeniile de interes ale acestuia au fost Istoria dreptului românesc, cu precădere instituțiile penale în Moldova, așa cum relevă planurile editoriale cercetate. Valoarea istorică a acestui studiu este, considerăm, una mai degrabă comemorativă, imprimată și de modul în care este scris. Cine a fost Tudor Voinea? Un comunist obedient? Un opozant? Un om simplu în fața unui sistem? Nu aflăm prea multe din toate acestea, ci mai mult despre destinul uman al omului Tudor Voinea și relațiile sale profesionale.

A urmat Cristian Vasile, cu o prezentare intitulată *Biografiile “dictatorilor culturali”*: *Iosif Chișinevschi, Leonte Răutu, Dumitru Popescu. Surse și prejudecăți*. În afara prezentării implicite a cazurilor celor trei – folosind surse de la CNSAS sau ANIC-fond CC al PCR-Secția Cadre, precum și volumele de memorii ale lui D. R. Popescu – în calitatea lor de păstrători ai purității ideologice, conducători ai cenzurii sau, în ultimă

¹ Într-o intervenție ulterioară, Violeta Barbu a arătat însă că prin “Vechiul Regim” înțelege perioada anterioară Regulamentelor Organice.

instanță, “Dumnezeu”, cum era supranumit D. R. Popescu, Cristian Vasile face o necesară delimitare conceptuală a biografiei în interiorul istoriei. Astfel, aflăm că genul este mai răspândit în spațiul academic american, el fiind util ca demers comparatist, dar lipsind în România poate și datorită absenței unui public avizat, accentul căzând oricum pe biografiile clasice. Limitele unei construcții biografice sunt constrânse de surse (textele teoretice, cele ideologice, documentele medicale etc.) sau de disciplinele implicate (rolul psihologiei în interpretarea personalității, spre exemplu)?

Expunerea lui Cezar Mățu, *Lideri ai PCR – repere biografice (3 dosare de caz)*, asemănătoare ca tematică celei anterioare, propune o incursiune în biografiile altor personaje comuniste. Vanda Nicolschi, de origine basarabeană, agitatoare, conducătoare a Secretariatului CC al PCR între 1930 și 1936; Eduard Mezincescu, aderent la mișcarea comunistă în 1934, neparticipant la munca ilegală, activitate de epurare în cadrul MAE, instaurare a realismului socialist prin Ministerul Artelor; Al. Voitinovici, președinte al Tribunalului Poporului, implicat în procesul Antonescu, procuror general al RPR. Se disting anumite similitudini în aceste biografii: perioada ilegalistă, derapajele, funcțiile în stat după 23 august, retragerea lor din primul eșalon. Referitor la surse, Cezar Mățu subliniază existența anumitor genuri de documente revelatoare pentru genul biografic, cu precizarea că, în cazul expus, ele se regăsesc la secția “Materiale Diverse” și nu la “Secția Cadre” a fondului CC al PCR.

S-a discutat în finalul zilei despre tendința editorilor de a cere un rabat de la limbajul academic în favoarea celui accesibil, care să favorizeze aspectul comercial al unei lucrări, dar și despre distincția dintre biografia academică realizată de istoricii și biografii care se ocupă de personaje recente sau contemporane, în genere jurnaliști, poate greșit nominalizați drept “biografi profesioniști”. Concomitent, am remarcat în rândul majorității celor prezenți în sală apelul la propria memorie a unor evenimente trăite, de multe ori irelevante, pentru reconstrucția biografică. Se ridică întrebarea dacă realizăm o biografie pentru că avem amintiri care ne-o fac accesibilă sau cu scopul de a face accesibile reale detalii biografice?

Ziua a doua a sesiunii de comunicări s-a desfășurat sub titulatura generică “Domenii și putere: forme și evoluție istorică”. Un prim grupaj de relatări, intitulat “Putere și dominație în Evul Mediu românesc” și moderat de Ștefan Andreescu, a cuprins expunerile susținute de Maria Magdalena Székely (*Realitate și imaginar în concepția asupra puterii din Țările Române*), Liviu Marius Ilie (*Putere politică și putere economică în relația dintre domni și boieri. Studiu de caz – Mihnea al III-lea și Pârnu Vlădescu vistierul*), W. Kovács András (Muzeul Ardelean din Cluj) (*Voievodul și comitatele. Exercițierea puterii în Transilvania medievală*) și Nagy Dan Pienaru (*Amurgul dominației otomane în Transilvania. Documente turcești inedite*).

În prezentarea sa, Maria Magdalena Székely a insistat asupra animalelor aflate în conexiune cu cercul puterii (calul, câinele, lupul, ca și animale fabuloase: vasiliscul și aspidă etc.), dar și asupra însemnelor puterii (buzduganul); analiza s-a bazat nu numai pe izvoare narrative, ci și pe pietrele funerare domnești, urmărindu-se simbolistica întregului bestiar.

Cazul “hicleniei” boierului Pârnu, prezentat amănunțit de Liviu Marius Ilie, și cel referitor la diverși comiți din Transilvania, expus de András Kovács, ca și

documentele turcești aduse în discuție, în stilul său de acum caracteristic, de către Nagy Dan Pienaru, au întregit acest workshop extrem de bogat.

A doua parte, desfășurată sub titlul “Legitimare și legitimize”, moderată de Viorel Achim, s-a deschis cu comunicarea Ecaterinei Lung, *Strategii de legitimize în istoriografia franceză contemporană*, care a expus modalitățile istoriografiei franceze contemporane de a se impune în peisajul istoriografic și, mai mult, al științelor umaniste în general. Ecaterina Lung își pomește prezentarea de la Școala Analelor, inițiată de Lucien Febvre și Marc Bloch la Universitatea din Strasbourg, oarecum marginală la începuturile ei față de o istorie evenimentială omnipotentă, însă nu atât de marginală dacă judecăm după ponderea istoriografiei franceze, superioară celei germane după primul război mondial. Intențiile reprezentanților săi includeau un proiect federativ în cadrul științelor sociale, ei având relații strânse cu sociologia durkheimiană, care nu de puține ori a considerat istoria doar ca pe o furnizoare a datelor necesare cercetării. În același sens, în relația cu antropologia socială, prin exponenții Fernand Braudel și C. L. Strauss, s-a încercat combaterea tendințelor hegemonice ale acestora.

O altă etapă în evoluția Școlii Analelor, “Noua Istorie Culturală”, cu reprezentanții săi Roger Chartier, Daniel Roche, dar și Jacques Derrida, Michel Foucault sau Pierre Bourdieu, nume devenite de referință pentru spațiul academic american, devine un curent dominant în Franța, marcând succesul acestui tip de analiză istorică.

Considerăm ca nefiind pe deplin fondate și drept mici animozități profesionale observațiile Violetei Barbu referitoare la caracterul de excurs didactic al acestei comunicări, utilitatea sa fiind, credem noi, relevantă pentru tematica zilei și pentru câmpul istoriografic în același timp. Concomitent, observația că nu există nicio legătură între lumea academică americană și Analele Noi exclude evidențe majore, cum ar fi influența lui Foucault, unanim recunoscută.

A urmat comunicarea lui Alexandru Mamina, *Putere și legitimize: de la argumentul autorității la persuasiune în Europa modernă*, “demonstrație de mănuire a unor abstracții politice”, cum a sunat una dintre obiecțiile din sală la adresa unei interdisciplinarități care încă demonizează puritanismul istoriografic românesc. Incursiunea conceptuală a lui Alexandru Mamina a început de la condiția de *zoon politikon* în Grecia antică, la nașterea sferei publice în secolele al XVII-lea-al XVIII-lea și concepția statului prevalent în filosofia hegeliană a dreptului. S-a discutat despre definiția politicii, a puterii, a puterii politice, a monopolului violenței legitime ca expresie a acestui tip de putere.

S-a analizat și cazul situației României postdecembriste, al legitimizeității republicii: Ion Iliescu – conducător legal, regele Mihai – conducător legitim, concluzionându-se că este necesară o formă de validare democratică din partea populației în oricare caz de acest tip.

Studiul Oanei Rizescu, *Autoritate și control. Ispravnicii hotărârilor domnești în Țara Românească* a urmărit procesul profesionalizării aparatului de stat, crearea unui corp de funcționari cu competențe specifice, dovedind interesul pentru sociologia dreptului și a tehnicilor de comunicare.

În partea a treia a zilei, sub genericul “Dominație și emancipare” (moderator: Daniela Bușă), s-a distins comunicarea lui Adrian Silvan Ionescu despre *Vestimentația*

pașoptiștilor ca reacție de emancipare față de puterea otomană, care a prezentat, alături de vestimentația de tip oriental, sau de una hibridă, germană, la care se adăuga fesul oriental, ca o alternativă la aceasta și în strânsă legătură cu evenimentele din 1848, vestimentația de tip occidental, adoptată de către tinerii aflați la studii în Europa Occidentală, așa numiții “bonjuriști”, adepți ai emancipării de sub puterea suzerană. Cămășile lor aveau guler moale, culoare stridentă, pălăriile erau din fetru, iar frizurile distinctive erau dublate de barbă.

Raluca Tomi (*Aboliționismul românesc la 1848 – influențe, trăsături*) a întreprins o incursiune în istoricul aboliționismului în spațiul românesc din secolul al XIX-lea, când prin intermediul presei sau al contactului cu personalități europene s-au făcut eforturi în acest sens. În vreme ce în presă circulau articole despre sclavia negrilor, în literatură se vehicula deja un mit al “bunului țigan”. Se pot regăsi, aflăm de aici, prevederi aboliționiste în unele documente programatice ale revoluției de la 1848, guvernul provizoriu desființând sclavia prin despăgubire, măsură anulată după înfrângerea revoluției, dar legiferată în 1855-1856. În același registru, comunicarea Venerei Achim (*Emanciparea țiganilor și programul legislativ al guvernului provizoriu din 1848*) a abordat problema emancipării robilor țigani la 1848. Cei dependenți de biserică au fost eliberați înaintea celor de la proprietari, iar legislația de emancipare a inclus și un punct, 14, în Proclamația de la Izlaz. Ulterior au fost expuse și modalitățile de aplicare ale acestor prevederi.

În ultima parte a zilei, sub titlul “Regimuri politice și mecanismele puterii” (moderator: Ioan Chiper) au fost expuse următoarele comunicări: *Proiecte de organizare a noii Europe după primul război mondial: negocieri și conflict cu Rusia Sovietică 1918-1921* (Florin Anghel) – sintetizând atitudinea antisovietică a coalițiilor de după război și crearea unui cordon sanitar în vecinătatea URSS; *Grecia lui Ioannis Metaxas (1936-1941). Fundamentul și natura regimului de la 4 august* (Radu Tudorancea) – o prezentare a regimului anticomunist, antiparlamentarist, cu forme de cult al personalității, dar care nu s-a fascizat; *Naționalism rus, protocronism și antisemitism în politicile culturale sovietice (1943-1952)* (Cosmin Popa) – subliniind că necesitatea naționalismului în regimurile comuniste face să reiasă insuficiența marxism-leninismului ca element de coeziune. Totodată a fost expusă politica regimului sovietic față de ruși, ucrainieni sau bieloruși, nuanțele sale antisemite sau tendințele naționaliste ale lui A. A. Jdanov. În fine, Mioara Anton (*Guvernați și guvernanți. Tipologia scrisorilor către putere 1948-1965*) vine să ne introducă în comunism pe o cale cu totul inedită, cea a scrisorilor adresate autorităților statului, care ajungeau în unele perioade de la începutul regimului și la numărul de 400 pe lună. Unele dintre acestea erau semnate, altele anonime, conținând plângeri, denunțuri etc., toate veritabile fresce de istorie socială.

În ansamblu, apreciem că numărul ridicat de comunicări, grupate în numai două zile, a făcut ca evenimentul sesiunii anuale a Institutului “N. Iorga” să constituie un veritabil raid istoriografic, poate chiar sufocant pe alocuri. Poate că denumirile acordate atât fiecărei zile a sesiunii, cât și fiecărui grupaj în parte, deși fericit alese, vin mai degrabă să descurajeze pe un analist mai puțin avizat, fapt ce ar putea conduce, din păcate, la îndepărtarea publicului larg față de cercetarea istorică și, concomitent, la un

caracter cumva “de castă” al istoricilor de astăzi. Lucrările prezentate s-au constituit în general în adevărate studii, contribuțiile unora dintre ele fiind publicabile în mod imperios necesar.

Lăsând la o parte unele întrebări banale venite din partea audienței (de genul “Intenționați să continuați cercetarea?” sau “Ce aduce nou comunicarea Dumneavoastră?”), redevinute din păcate întrebări-standard la asemenea manifestări), precum și o ușoară și disimulată tendință de “încoronare” (iertat să ne fie eufemismul!) a unora dintre cercetători (precum Ștefan S. Gorovei sau Maria Magdalena Székely) în detrimentul altora (fie absenți, precum Ovidiu Pecican sau Alexandru Simon, fie considerați pe nedrept ca beneficiind de un *background* mai puțin impunător, precum Tatiana Cojocaru sau Ecaterina Lung), nu putem să nu conchidem asupra unei reușite de ansamblu a întregului eveniment. În plus, deschiderea către centre istorice din afara Capitalei (Iași, Cluj, Constanța, Târgu-Mureș) apreciem că reprezintă un gest salutar, care se cere a fi continuat.

Șerban V. Marin
Radu Stancu

Dezbaterea *Modernitatea românilor. Realitate sau utopie*

Dezbaterea cu tema *Modernitatea românilor. Realitate sau utopie* s-a desfășurat în ziua de 4 decembrie 2008, la sediul Arhivelor Naționale ale României. Moderată de Mirela Tîrnă, dezbaterea s-a bucurat de participarea unor importanți specialiști, provenind de la Facultatea de Istorie a Universității din București (Lucia Popa, Alin Ciupală, Rudolf Dinu), de la Muzeul Național Cotroceni (Mădălina Nițea) și Muzeul Național Militar “Regele Ferdinand” (Cristina Constantin).

Cuvântul de deschidere aparține moderatorului dezbaterei, Mirela Tîrnă, care prezintă intențiile urmărite și motivațiile manifestate în privința alegerii temei: pe de o parte, coexistența durabilă în spațiul românesc a elementului tradițional cu tentativele, mai mult sau mai puțin reușite, de impunere a modernității și, pe de altă parte, actualitatea subiectului.

În ansamblul dilemelor și a echivocurilor pe care le presupune, pe de o parte, definirea procesului de modernizare și, pe de altă parte, identificarea etapelor necesare construcției moderne în spațiul românesc, discursul Luciei Popa pornește de la premisa că modernitatea românească reprezintă o realitate incontestabilă. Sesizabilă în mod deosebit sub forma componentei politice (regim parlamentar și constituțional, garantarea proprietății și a drepturilor individuale), această realitate se aplică cu precădere veacului al XIX-lea și, ca urmare a acestui fapt, prezintă o serie de trăsături caracteristice. În procesul de modernizare, decalajul existent între Orient și Occident, între centru și periferie – apreciat ca o situație istorică, nu poate fi recuperat. Deși spațiul românesc se asociază marelui proiect european de modernizare – se înregistrează intensificarea comerțului, devine evident interesul pentru promovarea unor politici urbane și sunt constatate modificări ale structurilor sociale și mentale –, elementul care surprinde cel